

Finn Bruun:

Tåbelighedens teknologi

Anmeldelse af James G. March and Johan P. Olsen, Ambiguity and Choice in Organizations, Bergen-Oslo-Tromsø, Universitetsforlaget, 1976 (408 s.).

I. I skyggen af de seneste 15 års diskussion mellem forskere med et neo-marxistisk og et ikke-marxistisk udgangspunkt har en række socialpsykologisk inspirerede organisationsteoretikere med stedse stigende tonefald anfægtet det fælles kulturelle og idé-historiske udgangspunkt for de førstnævnte debattører.

Et af de seneste og hidtil mest vidtgående bidrag inden for denne tradition leveres med Marchs og Olsens bog om adfærdsvælget i organisationer, der præges af tvetydighed eller uklarhed (ambiguity) vedrørende hensigt, forståelse, historisk bevidsthed og/eller organisatorisk selvforståelse.

Bogen falder i to afdelinger i form af en generel teori-diskussion samt præsentationen af 11 case studies inden for undervisningsområdet; heriblandt bidrag om pædagogiske problemer i lilleskolen og magtperceptioner på Danmarks tekniske Højskole ved Søren Christensen, Kristian Kreiner og Harald Enderud fra Handelshøjskolen i København.

Begrundelsen for udvalget af empiriske illustrationer er ifølge forfatterne, der ikke blot er redaktører, men som også delvis har virket som projektledere, at undervisningsområdets tvetydighed skulle være "very conspicuous". Med danske forhold in mente er det vanskeligt at argumentere overbevisende herimod. Ikke desto mindre må man dog stille et spørgsmålstejn ved værdien af den desværre stadigt hyppigere tilbøjelighed til, at forskere illustrerer principielle teser ved at skrive om forskning og undervisning for andre forskere.

Da de medtagne case studies tords gentagne henvisninger til ambiguity-begrebet dernæst ikke kan betragtes som nogen entydig illustration af bogens centrale teser, omtales derfor i det følgende kun den generelle indledning.

II. Hovedtrækkene er identiske med Olsens og Marchs tidligere arbejder: Beslutningsprocessen anskues som et greb i en skral-

despand fyldt med løsninger, problemer, deltagere og valgmuligheder, således at en løsning f.eks. kan opstå, før det relevante problem rejser sig (Olsen, og: Efterrationaliseringer er i nok så høj grad fremherskende som rationelle, forudgående overvejelser (March).

Trods de fordele som den kollektive skriveindsats kan mønstre ved kombinationen af disse beslægtede opfattelser, fremtræder en række af readerens klassiske svagheder dog også så meget desto tydeligere i denne fælles fremstilling. Det kan således være vanskeligt at fremdrage et klart og utvetydigt billede af de forskellige afsnits drøftelser af individernes holdningsdannelse og overlevelsesmotivet for organisationen.

Ikke desto mindre er bogens centrale kritik af, hvad forfatterne opfatter som en række gængse organisationsteoretiske forestillinger, dog entydig. Disse forestillinger præsenteres i form af en model af en proces, hvorefter individets handlinger medfører et organisatorisk valg, en respons i omgivelserne, samt en påvirkning af individets perception, der igen kan medføre nye individuelle handlinger. Forfatterne argumenterer herefter overbevisende for, at dette ikke altid er tilfældet.

For så vidt som denne del af argumentationen kan betragtes som et opgør med teleologiske eller formålsbestemte skildringer, der postulerer at være empiriske modeller, vil Olsen og March næppe kunne blive uenige med 99% af de nulevende organisationsforskere.

Derimod er enigheden næppe så udtalt, når det drejer sig om de forskningsstrategiske og anvendelsesorienterede konklusioner.

Til erstatning for de eksisterende organisationsteorier efterlyser March og Olsen "a model of the world", idet de selv understreger det ambitiøse i deres bestræbelser, der involverer et opgør med "rational models of individual choice, micro-economic theory, social welfare theory, interest group theories of politics and bureaucracy, theories of power, democratic theories of politics, theories of negotiation and bargaining, theories of planning, management theory".

Hvad angår det anvendelsesorienterede perspektiv, fremhæver March, at rationalitetsforestillingerne heller ikke kan tjene som normative paradigmer. Da handlinger ofte går forud for

formålsdannelsen, bliver spørgsmålet derfor ikke, hvorledes vi skaber en adfærd, der er kongruent med formålet, men derimod hvorledes vi tilvejebringer en adfærd, der skaber en behovstilfredsstillelse i form af (efterrationaliserede og) interessante målsætninger.

Svaret herpå er, at man ved en "technology of foolishness" skaber en passende adfærd. Dette kan involvere en vis tvang, og da tvang anerkendes som et legitimt socialiseringsmiddel over for børn, ser March ikke de store problemer her.

I al almindelighed forbeholder March sig sin stillingtagen vedrørende den nærmere filosofiske argumentation for forholdet mellem handling og perception. Hvorvidt man bør stille drilagtige spørgsmål ved utvetydigheden i de tanker, som to forfattere fra undervisningssektoren gør sig i form af et opgør med et par tusind års tankegods, må derfor afvente en uddybning heraf.

Endelig et lille hjertesuk vedrørende formen. Det binære talsystem er ganske vist en genial maskinteknologisk simplificering. Men er det virkelig nødvendigt at illustrere seks yderst let fattelige definitioner med 900 ettaller og nuller til belysning af, at en mulighed er realiseret (1), eller at den ikke er realiseret (0).

III. Selv om forskellen mellem normative og empiriske modeller i dag anerkendes generelt, opstår der uden tvivl ofte væsentlige problemer, når afstanden mellem det normative paradigme og studieobjektet er for stort. Ligeledes må det erkendes, at en række organisationsteorier - dårligt anvendt - kan føre til en dogmatisk konsekvensopfattelse, hvorefter en given målsætning forfølges in absurdum, fordi den nu engang er nedfældet på et stykke papir.

Der kan derfor nok være grund til stedse at gennemgå de eksisterende teorier yderst kritisk med henblik på en større eller mindre omkalfatring. March og Olsens ideer er et tilbud i så henseende. Selv om March ganske vist ikke selv mener at kunne levere de mere omfattende og detaljerede svar på efterlysningen af en tåbelighedens teknologi, er spørgsmålet dog, om han ikke har været mere ydmyg end rimeligt er. Denne bog udgør et langt skridt i den retning.